

Zprávy z OECD – Konkurenční neutralita v konkurenčním potravinovém řetězci

05. 02. 2025

31. 1. 2025 - Modality jako férový/důstojný/spravedlivější/lépe zohledňující realitu vstupují stále častěji do zemědělsko-politického diskurzu v souvislosti s konkurenčním prostředím, cenami, postavením firem nebo příjmy. Bližší pohledy na soutěž s jejími možnostmi a limity umožňují informovanější a efektivnější fungování vlád, byznysu i veřejnosti.

V posledních letech lze pozorovat naplnění tradičního imperativu, aby ceny potravin byly vyšší a měly tak šanci reflektovat související negativní externality a odpovědnostní nároky ze strany všech subjektů zemědělsko-potravinářské vertikály. Světové ceny potravin na podzim 2024 zaznamenaly nejprudší nárůst za rok a půl a zůstávají na vyšších úrovních. I ve vyspělých zemích (Kanada) dosáhl podíl „food insecure“ domácností rekordních 22,9 %. Evropské domácnosti za potraviny platí cca 13 % svých výdajů, ale v některých zemích jižní a východní Evropy tyto hodnoty přesahují 20 % (mimo EU ještě více). Také v ČR se stávají vysoké ceny potravin, jejich kolísání a nejasná reálná úroveň viditelným tématem. Vysoké ceny potravin nedopadají jen na rozpočty domácností, ale mají i zdravotní dopady (např. pro vývoj dětí) nebo geopolitické důsledky (chudší země čelí nedostatku potravin a nepokojům).

Naplňování výše zmíněných nároků a očekávání v sociální a environmentální oblasti však zůstává otevřeným tématem. Zavádění příslušné přijaté legislativy se pod tlaky dotčených stran prodlužuje, odkládá (např. problematika deforestation), nebo se od přijatých opatření rovnou upouští (např. snižování užívání pesticidů). V EU roste snaha legislativně posilovat pozici zemědělců v dodavatelských řetězcích, zatímco navazující odvětví avizují riziko omezování šíře své dodavatelské základny (s vysvětlením, že plnění legislativních požadavků zvládnou jen někteří dodavatelé) a artikulují obavy ze selektivního posilování vybraných pozic v řetězci. Většina aktérů pak varuje, že vymáhání legislativně zakotvených environmentálních a sociálních nároků povede k dalšímu nárůstu cen.

V uvedené situaci přicházejí hlavní globální hráči s kroky na ochranu - např. zemědělců před silnými odběrateli, spotřebitelů před dopady oligopolního tržního prostředí nebo trhu práce a venkova před sociálně disfunkčním soutěžním mechanismem. USA zavádějí dovozní cla; EU přijímá opatření na vymáhání správné obchodní praxe v přeshraničních případech a řeší integrovanou ochranu venkova; Čína snižuje závislost národního potravinového zabezpečení na dovozu. V českém kontextu může snahu o ochranu představovat např. úsilí o porozumění vysokým cenám potravin i pomocí sporných diagnostických nástrojů jako je marže subjektů v dodavatelském řetězci.

Systémové výzvy deformující ceny a snižující kvalitu produkce či spolehlivost smluvních vztahů v řetězci (jako např. nekalé obchodní praktiky, zneužívání dominantního postavení na trhu apod.) umocněné nerovnováhami na trzích jsou tedy středem pozornosti. Stejně tak otázka, zda jsou běžné opravné prostředky soutěžního práva vhodné pro korekce těchto výzev (mj. kvůli nákladnosti a pomalosti sporů, neochotě dodavatelů napadat velké odběratele, příčinám ležícím mimo odvětvovou dodavatelskou vertikálu apod.). V momentu závažných tržních nerovnováh opora v ortodoxii růstu a produktivity jako výsledku konkurence nabízí příležitost k uplatnění širšího spektra instrumentů. Roste význam skutečnosti, že zmírňování selhání trhu a ochlazování dopadů konkurenčního mechanismu poskytuje svobodu ke spolupráci a prostor pro postupnost transformačních kroků. Takový efekt na

trhy s potravinami mohou mít i vládní zemědělské politiky. Jde o politiky s odhadovaným globálním účinkem na hospodářskou soutěž ovlivňující cenovou úroveň v řádu 20-30 %. Nejde tedy o zanedbatelný prostor.

Zpracoval: Oddělení zahraničně obchodní spolupráce MZe, 31. ledna 2025

Kontakt: radek.stransky@mze.gov.cz